

ИЗБАВЉЕЊЕ ПЕСМОМ

Ђорђо Сладоје, *Певач у магли*, Православна реч, Нови Сад 2017

Ђорђо Сладоје исправно је негде означен као „најистрајнији” песник *сйражиловске линије* у савременом српском песништву. Поготову оставимо ли по страни све мене које знаменита поетичка струја доживљава у свом седамнаест деценија дугом трајању, као и чињеницу да у актуелном тренутку српске поезије она бива све тања и тања. Јер, ако се изворно под ознаком стражиловске оријентације подразумева матрица Бранковог завичајног, националног и интимистичког певања ослоњеног на јасност и конкретност говорног народног језика, на живост, лепоту, емоционалност и експресивност фолклорних поетских постигнућа, уз интенцију потпуне идентификације са њима, онда су се најкрупније промене стражиловског модела одиграле током двадесетог века: најпре радикализацијом његовог интимистичког чиниоца, са Црњанским, односно са Раичковићем, а потом културноисторијском и духовном пројекцијом његове националне компоненте оствареном, на пример, каснијим књигама Десанке Максимовић и оријентацијом Слободана Ракићића трагом карејске вертикале извучене чувеном *Анџолоџијом* Миодрaга Павловића.

Негде на тим поетичким координатама интимизоване *сйражиловске линије* и павловићевске карејске вертикале затичемо, и већ неколико деценија пратимо, Ђорђа Сладоја. Комуникативан не мање од самог Бранка Радичевића, Сладоје сваком новом песничком збирком оверава, а местимично и надмашује, естетске домете својих претходних колекција проширујући притом неке обделаване теме, друге заокружујући или отварајући нове, уз непрекидне семантичке преокрете, емоционалне ударе и ритмичке и морфолошке преображаје. О томе сведочи и *Певач у магли*, најновија од петнаестак Сладојевих песничких збирки, сачињена од пет лирских кругова и завршне, садржински кумулативне и мисаоно затајне песме.

У првом лирском кругу, „Година и њена деца”, Сладоје се окреће сложеној, за њега, чини ми се, новој или бар атипичној теми, при чему се суочава са метафизичком проблематиком времена и бивствовања,

лирски сугестивно апострофирајући и поетски суверено промишљајући феноменолошко обиље природних промена и културно-социјалних ритуала у оквиру годишњег животног и временског циклуса раздвојеног на дванаест месеци. О сваком месецу има у овом кругу по једна песма. Осим што су појединачно анимирани према главним метеоролошко-вегетацијским карактеристикама и одговарајућим митолошким и фолклорним мотивима, месеци су у овим песмама махом персонификовани и као лирски јунаци опоетизованог православног календара, каткад и као ликови трауматичног националноисторијског памјатника. Ако би, на једној страни, по рилкеовској инспирацији и виртуозном сажимању тематике зрења, ваљало посебно истаћи „Госпојинске строфе”, већина осталих песама овог круга памти се првенствено по неслућеној зачудности приступа основном мотиву („Насмешен као припит гробар / стиже нам ево и октобар”), самосвојној меланхолично хуморној интонацији и динамици промене говорних лица у њима.

Усредсређујући се у циклусу „Задња пошта” на завичајни терен Горње и Старе Херцеговине, делом и на онедавно узурпиране пределе ширег географског простора обележене древним духовноисторијским и новијим културним предзнацима српског националног идентитета, Ђорђо Сладоје исписује потресне, садржински хетерогене лирске репортаже, по неколике (црно)хуморне етнопсихолошке разгледнице и елегично евокативне илуминације, чиме истрајава на две-три осведочене линије свога вишедеценијског певања. У прву групу тих остварења иду првенствено „Молитва пред жицом”, „Задња пошта Хашани” и „Венац за Трново”, песме са тематиком скоријег ратног прогона српског живља, девастације и затирања његових културних трагова, као и са мотивом апсурдне свирепости грађанског – читај: верског – крвопролића у песниковом завичају. Поменути насловима придружују се такође песме „Пустимо га да умре” и „Вечити младожења”, остварења о другој националној пошати нашег доба – о демографском суноврату или „белој куги”. Другој групи песама истога круга припадају оне у којима суровост природе и патријархални горштакчи менталитет у додиру са цивилизацијским новотаријама условљавају неретко хуморну, каткад гротескно искошену слику овог крајка Сладојевог лирског света. У евокативне лирске призиве снажне меланхолично-елегичне интонације спадају, најзад, песме „Буђење”, „Последњи писмоноша” и „Споменак за родитеље”, док „Пропаст града Улога” и „Не спуштај поглед” јесу у ствари ода контрастно узоритој пропасти и равнодушном самоуништењу, односно епистоларна елегија над разореним и разбраћеним завичајем. Отуд, у светлости свих назначених садржаја, и сама насловна синтагма овог песничког круга мења своје стереотипно значење и добија жалостив, пијететски смисао последње поште свему овде поетски призваном и оживљеном.

Трећи циклус, „Срамни вилајет”, садржински се видно преплиће са четвртим лирским кругом, који свој наслов уступа и новој Сладојевој збирци. То преливање учесталих мотива или основних тема из једног циклуса у други, па и из књиге у књигу, више је правило но изузетак код овог песника, што код њему несклоног или мање пажљивог читаоца може да остави утисак понављања. Тим поводом се, међутим, са бољим и евидентним разлозима пре може говорити о Сладојевом истрајавању, у мноштву варијација, на неколиким кључним темама попут личне и социјалне свакодневице, евокације завичајних и породичних мотива, попут ламентације над новијим удесом нација и избегличких тумарања, али и сталног метапоетског самопреиспитивања. Кроз један и кроз други од два споменута песничка круга провлачи се доживљај бездушности и равнодушности данашњег човека, нарочито савременог нам домаћег света, али некако више осмотрен са моралистичког, етичког, него са социјално-психолошког становишта: „А нико душо / Због тебе да штетује / Ни лулу дувана / Ни канцело дима – / Какав је ово свијет / И смутња међ људима” („Срамни вилајет”). Односно: „И ја сам овуд базао / У магли душа блудела – / Осим у стиду има ли / И у чем мога удела” („Жубор”). У једној другој песми, опет, Сладоје сагледава генезу нашег актуелног антрополошког и историјског зла у дугом претходном практиковању цивилизацијске и идеолошке репресије, у претераном сузбијању природне, виталистичке бестијалности појединца и у октроисању историјске свести колектива, без чега: „Мање бисмо били / Крвави и страшни / И ми и наше / Душе / И рачуни” („Унутрашње звери”), уколико овде није посредни сувише горка иронија. Па ипак, као ваљда једини трачак наде и светлости у свој тој „долини плача”, пораза, расула, стида и срама, у очајању палог „света и века”, јавља се, парадоксално, мотив певача огрезлог у магли, који *пева из срца земље, из корена и жила*, не видећи, додуше, никаквог излаза из тога свеопштег помрачења, осим у сопственом певању.

Кроз више импресивних поетских зазива и лирских евокација религиозно, метафизички и метапоетски интонираног завршног песничког круга „Вечита пратња” („Огледало”, „Реч”, „Нешто”, „Ватра”, „Оловка”, „Здела”) испреплетене су и у том преплету вредносно и онтолошки изједначене *реч* и *душа*, као симболи божанског прапочела и човековог искупљења. А у поезији Ђорђа Сладоја, зна се одавно, њихов склад оправдање је песничког послања. *Певач у магли* то суверено верификује већ по ко зна који пут, разуме се, када је реч о равни саме песме, песничког надахнућа и његовог лирског уобличења.

Имамо ли, међутим, у виду стварност, поредак света и човеков положај у њему, о чему овај песник непрекидно пева, ствари стоје безмало дијаметрално супротно. *Реч* схваћена као божански наум, с једне стране, и њено стварносно оваплоћење, с друге, најчешће су у евидентном раскораку, у нескладу, хаосу, и свакојаким беспоретку, што јасно

опажа песников ум, орган божанске речи/лоџоса, и дубоко осећа његова *душа*. Отуд и, у критици запажена, Сладојева поетска скепса, неретко јаки критички тонови, али не и очај и огољени песимизам. Сладојева свеprisутна, иако уздржана емоционалност у служби је његове трезвености, елементарне етичности и помало патријархалне човечности, али, чини ми се, не мање и његове наде у есхатолошке изгледе човекове егзистенције и вере у јеванђељске истине.

Остаје, на крају, питање какву будућност могу имати поменуте вредности и поетичка својства Сладојеве поезије и само његово песништво. Одговор на то питање зависи подједнако од статуса саме поезије унутар будућег културног модела наше друштвене и националне заједнице и од статуса помињане стражиловске линије у том моделу. Извесна пренаглашена завичајност – у менталитетском, стилско-језичком и документаристичком виду – остаће, верујем, као и данас, махом у сопственим оквирима. Остали аспекти Сладојевог певања могу очекивати судбину већине данашњих поетичких струја и снажнијих песничких гласова, независно од степена и вида модерности која се, како нас подсећа Предраг Протић, манифестује двојако. Говорећи још седамдесетих о једном тада младом песнику са којим Сладоје дели само извесне вредности, овај критичар истиче као гаранцију његов модеран менталитет, остављајући по страни његов сензибилитет. Ђорђо Сладоје, напротив, манифестује изразит патријархално-традицијски менталитет, али му се не може порећи, често, наглашена модерност поетског сензибилитета, на којој, поред живе комуникативности, почива ведрија будућност његове песничке речи.

Марко ПАОВИЦА

ЛИРСКЕ РАСПРАВЕ И КОМЕНТАРИ

Ђорђо Сладоје, *Певач у маџли*, Православна реч, Нови Сад 2017

Завичај и дјетињство, уз кућну чељад, најважније су вертикале по којима се успиње човјек. Прве сензације свијета – слике, мирисе, боје, звукове – упијамо у дјетињству, у завичају. Прва сазнања о свијету дознајемо у својој родној кући. Тада и именујемо бића, ствари и појаве. Именовање и препознавање су важне пјесничке категорије. Додајмо им још мајчине успаванке, пријемчиву лирску душу, у Сладојевом случају очеве гусле – ето довољно разлога за писање, поготово кад се од дјетињства одмакне временски, а од завичаја просторно. Налазе се пукотине у свијету и животу и трага се за оним првобитним кад је свијет изгледао